

УДК 811.161.2

**ЗАСТАРІЛА ЛЕКСИКА В МОВНО-ХУДОЖНІЙ СИСТЕМІ
В.А. ЧАБАНЕНКА
(НА МАТЕРІАЛІ ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ «ОРАТАНІЯ»)**

Сірик С.В., к. філол. н., доцент

*Медичний коледж Запорізького державного медичного університету,
вул. Космічна, 2в, м. Запоріжжя, Україна*

siryk_svitlana@i.ua

У статті зроблено спробу проаналізувати застарілу лексику, вживану в поетичному мовленні В.А.Чабаненка, визначено її семантичні групи та з'ясовано їх роль як стилістичного засобу у творах поета.

Ключові слова: поетичне мовлення, застаріла лексика, семантична група, стилістичний засіб.

**УСТАРЕВШАЯ ЛЕКСИКА В ЯЗЫКОВО-ХУДОЖЕСТВЕННОЙ
СИСТЕМЕ В.А. ЧАБАНЕНКО (НА МАТЕРИАЛЕ ПОЭТИЧЕСКОГО
СБОРНИКА «ОРАТАНИЯ»)**

Сирьк С.В.

*Медицинский колледж Запорожского государственного медицинского университета,
ул. Космическая, 2в, г. Запорожье, Украина*

В статье рассматриваются результаты исследования устаревшей лексики, употребляемой в языке поэзии В.А.Чабаненко, выделены семантические группы анализируемого пласта лексики поэтической речи В.А.Чабаненко и определена ее роль как стилистического средства в произведениях поэта.

Ключевые слова: язык поэзии, устаревшая лексика, семантическая группа, стилистическое средство.

**OBSOLETE VOCABULARY IN LANGUAGE-ART SYSTEM
OF V.A. CHABANENKO (BASED ON POETRY COLLECTION «ORATANIA»)**

Siryk S.V.

*Medical College of Zaporizhzhya State Medical University,
Kosmichna str., 2v, Zaporizhzhya, Ukraine*

In article is made attempt to analyse the out-of-date lexicon used in poetic speech by V.A.Chabanenko, to its semantic groups and determine their role as a stylistic means in the works of the poet.

Objective of article is the analysis of features poetic individual style known linguist V.A.Chabanenko, researches of use of chronologically marked lexicon in language work of the artist, Definition of seat, role and stylistic load of historicisms and archaisms in the poetic collection «Oratania», clarification of the expressive potential of the outdated lexicon by updating system of refill system-figurative expressive means of the Ukrainian literary language.

It was found that outdated lexicon takes a leading place in V.A. Chabanenko cultural-art system. The author actively uses both material archaisms, and stylistic. Among stylistic archaisms prefer provides lexical.

Historicism most clearly fixed to the certain epoch, they act in V.A. Chabanenko poetry in a role temporal a parameter that the content of the work relates to certain real time.

More often historicism in V.A. Chabanenko art language get innovations, It makes it possible to pass new concepts of the modern validity, and archaic lexicon revive all over again, having received new compatibility and new communications in language.

For V.A. Chabanenko linguistic oeuvre characterized by the formation of complex lexemes, where organically combined chronologically marked lexicon with of actively used words.

Characteristic feature individual style of the poet is an active compatibility of archaic lexicon with neutral lexemes of various functional styles.

Use of archaisms and historicism with metaphorical reinterpretation allows the author to powerfully emotionally influence on the reader, and the use of figurative meaning and in a system of tropes strengthens their stylistic potential.

An interesting transformation of obsolete lexemes and uses in poetry of the ancient prophecies.

One of the defining features of cultural-art system of V.A. Chabanenko is enough frequency combination chronologically marked lexicon with words for a designation of colors and sounds, as well as its introduction in structure of references that approaches poetry to national Ukrainian songs.

The archaic lexicon in lyrical work acts as means of creation of the certain coloring, assists relief reproduction of the depicted period of history of Ukrainian people, passes mood of the author and its attitude to stated or described.

For V.A. Chabanenko poetic linguistic oeuvre is characteristic extremely prudent, always stylistically motivated the use of ancient lexemes, grammatic forms and phonetic units and the acquisition of the out-of-date words new emotional is functional-style painting.

Language of the investigated lyrical works is two-dimensional: in it successfully coexist modern poet words and the out-of-date lexicon. Organic compatibility of these two language elements, their volume, ways, receptions of introduction of chronologically marked lexicon in a fabric of lyrical work allows to update poetic speech, to expand a circle of his expressive representational and expressive-assessment tools, and they are characteristic features individual style of V.A. Chabanenko.

Key words: poetic speech, outdated vocabulary, semantic group, stylistic means.

Стаття продовжує цикл публікацій, присвячених поетичній мовотворчості вченого і письменника В.А.Чабаненка, його новаторству в пошуку незвичних форм, образів, умінню експериментувати з поетичною мовою, розширенню словесної палітри за рахунок лексики.

Метою статті є аналіз особливостей поетичного ідіостилію відомого мовознавця В.А. Чабаненка, дослідження використання хронологічно маркованої лексики в мовотворчості митця, визначення місця, ролі і стилістичного навантаження історизмів та архаїзмів у поетичній збірці «Оратанія», з'ясування експресивного потенціалу застарілої лексики при поповненні системи виражально-зображальних засобів української літературної мови.

Загальновідомо, що лексика української літературної мови в процесі історичного розвитку змінюється, збагачується та вдосконалюється. З одного боку, це пов'язано з дією внутрішньомовних факторів, зокрема з розвитком словотворчих засобів, стилістичним використанням слів, систематизацією лексичних, граматичних зв'язків та відношеннями між словами. З іншого боку – з позамовною дійсністю, розвитком виробничої діяльності людини, політичним, економічним та соціальним життям суспільства.

Застаріла лексика вже неодноразово ставала предметом уваги вітчизняних мовознавців. Проблему функціонування архаїчної лексики в художньому тексті досліджували українські вчені: С. Бевзенко, І. Білодід, О. Бондар, Л. Булаховський, В. Ващенко, Г. Гайдученко, А. Грищенко, С. Дорошенко, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, А. Коваль, Б. Кулик, Л. Мацько, Г. Передрій, О. Пономарів, В. Русанівський, О. Селіванова, Г. Скрипник, Н. Сологуб, І. Чередниченко, Н. Шкурятяна та ін.

Відомий вчений і письменник В.А. Чабаненко завжди цікавився історією рідного краю, героїчним минулим нашого народу. Підтвердженнь цьому надто багато, та основне – це грандіозна книга «Українська Атлантида» (2006), ґрунтовне історичне дослідження, написане образною літературною мовою в поєднанні з енциклопедично-словниковим стилем. Матеріал для книги, як він писав, «збирав по крихтах» і дослідив долю Великого Лугу – справді острова нескореності духу в морі підневільної дійсності українського народу. В.А. Чабаненко не міг змиритися з тим, *«що злою волею люди позбавлені історичної пам'яті, що їм і невтямки, яку землю затоплено їхніми ворогами, яка святиня похована від духовного зору прийдешніх поколінь українців. Побачене й почуте тоді навело мене на питання: а що, як написати книжку про нашу Атлантиду? Це питання мучило мене, аж поки я сьогодні (першого дня весни першого року третього тисячоліття після Христа) не взявся за перо з твердим наміром утішити своє сумління, розповісти теперішнім затурканим і майбутнім допитливим співвітчизникам про чарівний край, який вони втратили навіки»* [1, с. 2].

Без минулого немає майбутнього. Людина без минулого обідрана і гола, мов жебрак при дорозі. Усе, що пов'язане з давниною, було святим для видатного вченого.

Саме тому і назву однієї зі своїх поетичних збірок чуйний до мови та історії В.А. Чабаненко взяв із глибини віків. Оратанія – країна орачів, наших далеких прашурів,

яку арабські географи називали Артанією, писали про острів русів довжиною в «три дні путі», який належав Артанії.

Аналіз лексичного складу збірки Віктора Антоновича Чабаненка «Оратанія» дозволив виділити пласт застарілої лексики, склад якої неоднорідний. Серед вживаних у збірці застарілих слів виділяємо дві великі групи лексем, а саме: 1) слова, що зархаїзувалися, оскільки зникли із життя суспільства позначувані ними предмети, події, явища, поняття; 2) лексеми, які були витіснені рівнозначними словами, що з певних причин виявилися більш прийнятними для називання тих самих предметів, подій, явищ. Перша група застарілих слів – це матеріальні архаїзми або історизми, друга – стилістичні архаїзми.

Зафіксовані в аналізованій збірці В.А. Чабаненка «Оратанія» матеріальні архаїзми або історизми можна класифікувати за такими семантичними групами:

старовинні назви земель: *Оратанія, Припонтида*;

назви зниклих міст: *Помпея*;

назви зниклих народів: *готи, русичі, скіфи*;

назви давніх богів та їх зображень: *Світовид, Ярило, кам'яна баба*;

імена і прізвища відомих історичних діячів: *Кий, Мешех, Гатило, Святослав, Морозенко, Богун, Хмельницький, Кальнишевський Петро, Шевченко Тарас, Нестор (Махно), Батий*,

назви, що належать до церковної сфери, вірувань: *олтар, чаша, дзвін, скит, едем, дяк, дзвонарі, черниченька, капища*;

слова, що характеризують структуру суспільства, соціальний стан людини та суспільні взаємовідносини представників різних верств населення минулих часів: *лицар, лицарство, козак, цар, царенко, раб, орій, поганин, їздовий*;

назви давніх високих земляних насипів: *курган, могила*;

назви старовинної зброї, військових реалій: *клейноди, забрало, заборола, меч, луки, щити, шаблі, стріли, ятаган, сурма, алебарда, тачанка*;

назви воїнів-завойовників: *яничари, ординці*;

назви стародавніх засобів пересування: *колісниця*;

назви старовинних прикрас: *пектораль*;

назви старовинних тканин: *габа* (старовинне турецьке сукно білого кольору);

назви ритуального вбрання: *покрова, саван*;

назви колишніх знарядь праці та іншого реманенту: *серп, плуг, аркан*;

назви частин споруд: *призьба*;

назви засобів, що використовувалися у колишній системі покарань: *кайдани, закови, плаха, тавро*;

назви старовинних бенкетів: *оргія*.

Аналіз поетичних творів В.А. Чабаненка показав, що митець, відповідно до творчого задуму, активно вводить у тканину віршованого тексту стилістичні архаїзми, які класифікуємо за наступними семантичними групами:

слова, що характеризують структуру суспільства, соціальний стан людини в суспільстві минулих часів: *кряля* (королева);

назви осіб та великого скупчення людей: *провісник, прочанин, ладо, рушення, многолюддя, люд*;

назви річок: *Славута*;

слова на позначення військових реалій: *стяги, корогви, рать, вої*;

архаїчні назви вбрання: *шати, убор*;

назви частин тіла: *вуста, лоно, лик*;

назви металів: *злото, криця*;

назви дій та станів: *покара, похвалка, одчай, мста, вражда, твердь*;

назви абстрактних понять: *судьба, свобода, лжа, скверна, знамення*.

Серед стилістичних архаїзмів, зафіксованих в аналізованій збірці, виділяємо лексичні та семантичні.

Серед лексичних архаїзмів, що широко вживаються у поетичному доробку В.А. Чабаненка, виділяємо:

власне лексичні архаїзми, тобто застарілі слова, витіснені з мови синонімічними номенами: *мужі, провісник, прочанин, ладо, Славути, рушення, многолюддя, стяги, корогви, рать, шати, вуста, лоно, лик, знамення, судьба, похвалка, скверна, криця, лжа, отецька, віщій, повержений, німувати;*

лексико-словотворчі архаїзми, яким у сучасній українській літературній мові відповідають назви з тим самим коренем, але з іншими суфіксами і префіксами: *вої, убор, покара, мста, вражда, твердь, тлінь, многолюдний, яремний, вчуті, возсідати, спередвіку;*

лексико-фонетичні архаїзми, які мають дещо інакше звукове оформлення кореня або закінчення порівняно із сучасною українською літературною мовою: *одчай, злото;*

фонетичні архаїзми – слова із застарілою вимовою окремих звуків: *кривавий, вольний.*

Семантичні архаїзми, які поряд із активно вживаними в сучасній українській літературній мові значеннями мають застарілі значення, не так широко використовуються автором, як лексичні архаїми. Фіксуємо такі лексеми: *краля* – королева, *люд* – основне трудове населення в класовому суспільстві, *вертеп* – печера.

Історизми найбільш чітко закріплені за певною епохою, виступають у поезіях В.А. Чабаненка в ролі темпорального показника, що відносить зміст твору до певного реального часу.

Сини прадавньої доби,
Славути рать зеленоглава, –
Стоять на Хортиці дуби,
Неначе вої Святослава [2, с. 17].¹

Тікають полчища погані:
Тачанка Нестора гримить!
І на гуляйпільським кургані
Вона спиняється умить... [2, с. 41].

Для мовотворчості В.А. Чабаненка характерне надання історизмам, що виникли в середовищі панівних верств, які не приховували свого презирливого ставлення до «неімущих», пафосного звучання. Такі лексеми не просто втрачають відтінок презирливості, у контексті вони набувають відтінку піднесеності, урочистості.

Яремний край вітав зірницю.
Померк едем ординців-псів,
Коли на диво-колісницю
Не цар, а раб голодний сів! [2, с. 40].

Часто історизми в художній мові В.А. Чабаненка набувають новацій, що надає змогу передати нові поняття сучасної дійсності, а архаїчній лексиці ожити заново, одержавши нову сполучуваність і нові зв'язки у мові.

Тут луки наші тліють і щити,
Тут шрами віковичної руїни...
Мені здається, Хортице, що ти –
Завмерле серце рідної України [2, с. 16].

Щити черлені у траві,
Відкриті сонцю заборолу [2, с. 17].

¹ Цитовано за виданням: Віктор Чабаненко. Ораторія. Поезії. – Запоріжжя, 2004. – 70 с.

Хмари-мари літо вмерле
 В безвісти несуть,
 А діброви без покрови
 Із вітрами, із дяками,
 Тужно так гудуть... [2, с. 56].

У своїх неперевершених поетичних творах В.А. Чабаненко використовує застарілу лексику різних історичних епох: дохристиянської доби, періоду Київської Русі, часів козаччини... Дослідник і знавець народної мови Нижньої Наддніпрянщини Віктор Антонович активно використовує в поезії топоніми та похідні від них лексеми.

На Гаймановій могилі
 Квилять чайки посивілі [2, с. 32].

Гайманова могила – найбільший насип у групі з 46 скіфських поховальних насипів поблизу села Балки Василівського району Запорізької області України, створення якого датують IV століттям до нашої ери. Це скіфське поховання, яке відносять до категорії «царських» (поховання з великою кількістю коштовних прикрас та предметів побуту). Повне дослідження показало, що Гайманова могила, ймовірно, була скіфською родинною царською усипальницею.

У своїй мовотворчості автор майстерно використовує стародавні назви території нашої Батьківщини. Так, у поезії збірки «Оратанія» зустрічаємо лексему *Гілея*. Згадувана в написах з Ольвії та Геродотом Гілея – лісиста місцевість у Скіфії, частина її, вірогідно, належала або використовувалась Ольвією. Гілею локалізують в південній частині спільної заплави Нижнього Дніпра та Конки, а також на суміжній ділянці лівобережжя (Олешшя) від міста Каховки до Кінбурнської коси.

Тієї осені помер Великий Луг,
 Пішла на дно сплюндрована Гілея, –
 Розгнівався загачений Дніпро
 Й розлився на півсвіту мутнохвиллям... [2, с. 27].

Одним із улюблених образів у поетичних творах В.А. Чабаненка є давньоруський бог *Світовид, Ярило*. У поезії фіксуємо називання *Ярила* більш осучасненою назвою – *Дядько Сонце*. Цим автор, мабуть, хотів підкреслити нерозривне єднання стародавнього бога і люду, особливу довіру народу щедрому на тепло божеству. З аналізованих творів видно, що поетові найбільше імпонують ці дві іпостасі Дажбога в колі Сварожовім: *Ярило* – образ сонця зрілого, ярого, родючого та *Світовид* – образ мудреця-старця, образ сонця, яке приходить із настанням осені.

Під ясным ликом Світовида,
 Що все горить – і не згора,
 Цілує волю Припонтида
 Вустами сивого Дніпра [2, с. 8].
 Ярило щедрий з небозводу
 Дзвінкого злота долива [2, с. 62].
 І помчали до Ярила.
 Дядьку Сонце, дайте злота [2, с. 59].

Досить часто вживаною в поезії збірки є назва другого за яскравістю об'єкта на небосхилі після Сонця – Місяця. Автор завжди супроводжує цю лексему (ймовірно, через схожість за формою) історизмами: *ятаган, алебарда, серп, серпик: місяць повис ятаганом, алебардою-серпиком місяця, день-трудівник серп на стіні кришталевій край неба повісив*.

Одними із найчастіше вживаних слів, що водночас виступають образами рідної поетові степової України і сягають сивої давними, є лексеми курган і могила. Чому саме вони? Може тому, що всупереч всім режимам тихо зберігали нашу прадавню

історію, може через те, що з самого дитинства близько бачив їх, може тому, що асоціювалися в автора із долею поярмленого віками німуючого народу... Надзвичайно цікавим є поєднання даних лексем з іншими словами: *Гайманова могила, німуючий курган, скіфський курган, стара могила, висока могила, гуляйпільський курган. «Старий курган – олтар Свободи»; «німує висока скіфська могила»; «Їх чарівная діва вітає з кургану»; «безмовно стоїть самотою висока могила»; «І проснеться німотний курган, Як Везувій, розверзеться-трісне!»; «І на стихлий курган з Немовлям Зійде радісна Діва Марія!»; «Ти скажи мені, могило, Скільки років пролетіло В безвість над тобою?»; «Над степовою могилою-ешафотом»; «Потекла у долину з могили кривавиця», «На скитському німотному кургані», «Курган хова ординську тлінь».*

Для мовотворчості В.А. Чабаненка характерне утворення складних лексем, де органічно поєднуються активно вживані слова із хронологічно маркованою лексикою: *орій-українець, орій-добросій, вечір-скіф, диво-колісниця, алебарда-серпик місяця, вогні-шаблі, зелень-шати, ніченька-черниченька, ніч-саван*. Такі напроцуд гарні складні утворення імпонують авторові, адже для нього сива давнина та сучасність неподільні. Віктор Антонович Чабаненко, народжений у степовому краю Нижньої Наддніпряниці, де нуртувала козацька воля, не втратив алгоритму генетичного коду, крізь усе життя проніс почуття синівської любові до занепащеного козацького краю, його історії, культури, до праці, до людей. Тому такі трепетні створені відомим мовознавцем образи, тому так глибоко западають читачеві в душу.

Я до Божої никну стопи:
Серце вдячності повне по вінця
За широкий Дніпро, за роздольні степи,
За судьбу орія-українця [2, с. 7].

Над “морем” Каховським гуде буревій
І чайка Мазепина плаче,
Вогнями-шаблями в імлі грозівій
Лютує прокляття козаче [2, с. 21].

Вечір-скіф з високої могили
Відпускає карого коня –
І летить, розгнузданий, щосили,
Золоту лошицю доганя [2, с. 36].

Характерною рисою ідіостилію Майстра Слова є активна сполучуваність хронологічно маркованої лексики з нейтральними лексемами різних функціональних стилів. Це викликає певний стилістичний ефект, внаслідок того, що їх стилістична забарвленість у синтагматичному плані не збігається зі стилістичним забарвленням у плані парадигматики.

О, скільки тут рабів незрячих
Перед царями впало ниць!
О, скільки в цих степах гарячих
Шугало диких колісниць!
На них убивці возсідали,
Зміївся вихором аркан.
Справляли оргії вандалі
Від вод каспійських до Балкан [2, с. 40].

Для поетичної мовотворчості В.А. Чабаненка характерним є введення в контекст архаїчної лексики поруч із говірковими та розмовними словами.

Оратаніє рідна моя!
 Ти – любов моя перша й остання...
 Твій вінець у всесвітнім огромі сія,
 Як зоря у годину світання [2, с. 7].

Нам вічно бути каїнським тавром
 На тілові всесвітнього огрому! [2, с. 39].

Сів на обніжку натомлений день-трудівник,
 Скибкою сонця доспілого всмак повечеряв,
 Потім підвівся і, хмарою втершись,
 Серп на стіні кришталевій край неба повісив;
 Вимів тополями-мітлами горниці всесвіту [2, с. 50].

Виплакалась осінь,
 З вітром пріч майнула,
 А зима габою
 Білою махнула [2, с. 57].

Збудилась і вийшла на берег Дніпра
 Сім'я орія-добросія:
 Настала жадана, уроча пора –
 Аж ген показався Месія! [2, с. 29].

Характерною ознакою ідіостилю В.А. Чабаненка є широке використання прикметників, дієприкметників, утворених від іменників-історизмів: *вівтарна свіча, Мазепина чайка, прокляття козаче, соборова тиша, січові браття, кат осутанений, скитський німотний курган, каїнське тавро, ординська тлінь, крила верстові*, утворення дієслів: *«Щоб нашу правду не кайданив Сатана»*, а також використання дієслів *помилуй, спаси* при зверненні до Бога про порятунок рідної землі та молитві за кращу долю України.

Архаїзми в мовно-художній системі В.Чабаненка виступають в актуальнішій стилістичній позиції, ніж історизми, бо на фоні своїх нейтральних синонімів їх незвичайність, експресивність здаються більш випуклими.

Використання архаїзмів та історизмів з метафоричним переосмисленням дає змогу авторові потужно емоційно впливати на читача: *Цілує волю Припонтида вустами сивого Дніпра; А сонце, скупане в Азові, багряні стяги підійма.*

Синам те ймення не забудь!
 Гучить-гримить воно й донині.
 “Вкраїна!” – лине у майбуть,
 Квітують стяги злото-сині [2, с. 8].

Я течу повсякчас біля лона твого,
 Я струмую повсякчас біля серця твого,
 Я гострю повсякчас
 Об граніти твої
 Меч двосічний
 На лжу осоружную! [2, с. 3].

Сурми степу одсурмили,
 Одсурмили, заніміли –
 Й ти німою стала... [2, с. 31].

Виглядає підсліпувата осінь
 І гука їздовому [2, с. 43].

Для ідіостилю В.А. Чабаненка характерне використання архаїчної групи лексики в переносному значенні і в системі тропів, що підсилює їхній стилістичний потенціал: *горить покарою Звізда Полин; стоять на Хортиці дуби, неначе вої Святослава; явір журно нахилився, мов скривджений злодюгами прочанин; над полями корозвами никнуть явори.*

На сонячній колісниці
Летить по степу гарячому
Карооке літо [2, с. 43].

Цікавою є трансформація зархаїзованої лексеми *Первозваний* (з історії покликання апостолів Андрій став першим з покликаних учнів Христа, у зв'язку з чим цього апостола часто називають Первозваним) у більш сучасну, українізовану *Первозазваний*.

Тут Первозазваний Андрій
Творив святе своє знамення,
Тут віщий батько наш Орій
Із неба вчув гучне наймення.
Синам те ймення не забудь!
Гучить-гримить воно й донині.
“Україна!” – лине у майбутть,
Квітують стяги злото-сині [2, с. 8].

Стилістичне навантаження застарілої лексики важко переоцінити. Це і змалювання нашої величної прадавньої історії, самобутньої культури, незнищеного зв'язку поколінь, це гордість за наш славетний край, якою переповнений автор, і це почуття передається читачеві. І, трансформувавши, українізувавши лексему *Первозваний*, автор наголошує на захисті нашої землі вищими силами.

Знавець християнської літератури, зокрема пророчої книги Апокаліпсису, яка, як і старозавітні пророцтва, залишаються незрозумілими, доки не справдяться, В.А. Чабаненко звертається до пророцтва про «Звізду-Полин» як пророцтва про Чорнобильську катастрофу, адже чорнобиль – це вид полину. Він вводить цей образ у свою поезію як символ трагічної долі нашого народу.

Ячить під хмарою
Журливий клин.
Над щирим золотом, –
Добром розколоти, –
Горить покарою
Звізда Полин... [2, с. 6].

Однією з визначальних рис мовно-художньої системи В.А. Чабаненка є надання введеним у поетичну канву історизмам та архаїзмам емоційного забарвлення (і позитивного, і негативного), що створюється за допомогою їх сполучуваності з іншими словами:

Лицар волі при забралі; Сяють саяно із могил у Всесвіт наші пекторалі; Меч двосічний; Відкриті сонцю заборолі; Невидимі дзвонять в степу дзвонарі; Дзвін таврійського мідного неба; Сурми степу; Громи-блискавки – провісники мсти.

Лжа осоружная; Криваві перебродимо моря; Капища возводимо погані; Убивці возсідали; Зміївся вихором аркан; Справляли оргії вандалі; Едем ординців-псів.

Живий ще корінь-дивосил,
Ще лицар волі при забралі,
Ще сяють саяно із могил
У Всесвіт наші пекторалі [2, с. 8].

Над степовою могилою-ешафотом
 Стоїть вечір осінній – кат осутанений –
 І чекає-чатує спокійно, укопано,
 Поки сонце само для покари іскотиться...
 Опустилось на плаху, як правда, натомлене
 Цілоденною працею диво-світило, –
 Кат махнув алебардою-серпиком місяця
 І розсік його навпіл, пекельно гигочучи [2, с. 35].

Проаналізований фактичний матеріал дозволяє говорити про досить частотне поєднання хронологічно маркованої лексики зі словами на позначення кольорів та звуків: *корогви малинові, золотії тризубці, стяги злото-сині, багряні стяги, щити черлені, біла габа, срібнозвукії сурми, чорні яничари, чорна ніч-саван*.

Використання архаїчної лексики у складі звертань надзвичайно наближає поезію до народних українських пісень: *Де ж ти, ските, мій царенку? Ой ти, русичу, мій вою! Ой козаче, мій одчаю*.

Загальновідомо, що застарілими слова стають внаслідок процесу, який зумовлений як зовнішніми, так і внутрішніми факторами розвитку мови. Застарілі слова спочатку переходять зі складу активної лексики до пасивної, і лише потім поступово забуваються носіями мови. У ряді випадків застарілі слова з лексичного резерву можуть знову повертатися до активного життя в мові. Мова – це хранителька історичної пам'яті народу.

Така доля спіткала і лексему тризуб, яка на довгі століття була вилучена із активного словникового складу української мови. З відомих причин вона не фіксувалася жодними лексикографічними працями, та із здобуттям Україною незалежності знов засяяла величаво.

Тепер тризуб – герб князів Рюриковичів і Київської держави – герб України. Найстаріші археологічні знахідки тризуба на українській території сягають I століття по Христу.

Цю лексему фіксуємо і в досліджуваних поетичних творах збірки «Оратанія».

Стоїть спредвіку над Дніпром
 Старий курган – олтар Свободи.
 На ньому тризуб золотий [2, с. 9].

Корогви малинові на вітрі тріпочуть
 І яскрять-миготять золотії тризубці [2, с. 11].

Аналіз архаїчної лексики, зафіксованої в поетичній збірці «Оратанія», дозволяє стверджувати, що В.А. Чабаненко активно вводить її в поетичну канву відповідно до художнього задуму і виявляє надзвичайно високий рівень творчої майстерності. У його поезії застаріла лексика як дорогоцінне каміння вирає всіма гранями і це зрозуміло, адже все, що пов'язане з історією рідного народу, рідної землі, було до болю близьким Вікторові Антоновичу.

Отже, хронологічно маркована лексика як компонент мови має значні стилістичні можливості. Стилiстичні функції застарілих слів виявляються в максимальній реалізації цих можливостей у контексті. Архаїчна лексика в ліричному творі виступає засобом створення певного колориту, сприяє рельєфному відтворенню зображуваного періоду історії українського народу, передає настрої автора і його ставлення до висловлюваного чи описуваного.

Використана В.А. Чабаненком хронологічно маркована лексика не створює відчуття архаїчності мови поезії, а є мовними натяками на екскурс у певний історичний період. Вживання автором застарілих слів у поетичних творах зумовлене необхідністю вибрати найбільш вирашаний у художньому розумінні варіант серед можливих номінацій. Архаїчна лексика вже за своєю природою належить до стилістично забарвлених одиниць, має певну стилістичну значущість, несе на собі особливий стилістичний відтінок – відбиток застарілості.

Невипадково глибокий знавець експресивних засобів мови В.А. Чабаненко залюбки використовує хронологічно марковану лексику. Адже своєю стилістичною забарвленістю, експресивністю, властивою їм часовою приуроченістю застарілі слова вигідно виділяються серед інших стилістичних категорій, що робить їх цінним засобом художнього зображення дійсності. Через свою рідковживаність у мові, архаїчні слова яскраві, своєрідні, контрастні іншим загальнозживаним лексемам, і тому вносять у текст певне емоційне напруження.

Для поетичної мовотворчості В.А. Чабаненка характерне надзвичайно розважливе, завжди стилістично вмотивоване вживання стародавніх лексем, граматичних форм і фонетичних одиниць та набуття застарілими словами нового емоційного функціонально-стильового забарвлення.

Використані В.А. Чабаненком у поетичній збірці «Оратанія» архаїзми та історизми належать до великої кількості груп, але всі вони несуть на собі один зміст. Це надання мові стилістичної забарвленості, яка підносить твори на найвищий рівень мистецтва. Віртуозне поєднання літературної мови і живої народної мови, дослідником якої він був, точність і художня доцільність використання архаїзмів та історичних реалій, звукове й ритмічне багатство – це характерні ознаки поетичного мовлення В.А. Чабаненка.

Мова досліджених ліричних творів двопланова: у ній успішно співіснують сучасні поетові слова та застаріла лексика. Органічна сполучуваність цих двох мовних стихій, їх обсяг, способи, прийоми введення хронологічно маркованої лексики у тканину ліричного твору дає змогу оновити поетичне мовлення, розширити коло його виражально-зображальних та експресивно-оцінних засобів та є характерними рисами ідіостилю В.А. Чабаненка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чабаненко В. А. Українська Атлантида / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя : Дніпровський металург, 2006. – 405 с.
2. Чабаненко В. Оратанія : поезії / В. Чабаненко. – Запоріжжя, 2004. – 70 с.

REFERENCES

1. Chabanenko, V.A. (2006), Ukrainian Atlantis, Zaporizhzhya, Dnieper metallurgist, Ukraine.
2. Chabanenko, V. (2004), Oratania. Poetry, Zaporizhzhya, Ukraine.